ТЕМА 17. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 від 23.12.2005 р.

1. Поняття звільнення від покарання та його види.

2. Звільнення від відбування покарання з випробуванням.

3. Звільнення від покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.

4. Звільнення від відбування покарання у зв’язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.

5. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.

6. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби.

7. Заміна покарання або його невідбутої частини більш м’яким.

8. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.

9. Звільнення від покарання за хворобою.

10. Звільнення від відбування покарання у зв’язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого.

11. Звільнення від покарання на підставі закону про амністію або акта про помилування.

1. ***Звільнення від покарання*** – це звільнення від реального відбування покарання або частини його на підставах, передбачених КК України.

Звільнення засудженого від покарання або подальшого його відбування, заміна більш м’яким, а також пом’якшення призначеного покарання, крім звільнення від покарання або пом’якшення покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування, може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених КК України (ч. 1 ст. 74 КК України).

Якщо караність діяння, за яке засуджено особу, усунена, то така особа підлягає негайному звільненню від призначеного судом покарання (ч. 2 ст. 74 КК України).

Міра покарання, яка призначається засудженому, і перевищує санкцію нового закону, знижується до максимальної межі покарання, встановленої санкцією нового закону. У разі якщо така межа передбачає більш м’який вид покарання, відбуте засудженим покарання зараховується з перерахуванням за правилами, встановленими ч. 1 ст. 72 КК України (ч. 3 ст. 74 КК України).

Особа, яка вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних КП, КП, пов’язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, **може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною** (ч. 4 ст. 74 КК України).

КК України передбачає такі види звільнення від покарання:

– звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України);

– звільнення від покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років (ст. 79 КК України);

– звільнення від відбування покарання у зв’язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку суду (ст. 80 КК України);

– умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України);

– умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (ст. 81^1 КК України);

– заміна не відбутої частини покарання більш м’яким (ст. 82 КК України);

– звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83 КК України);

– звільнення від покарання за хворобою (ст. 84 КК України);

– звільнення від відбування покарання у зв’язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого (84^1 КК України);

– звільнення від покарання на підставі закону про амністію або акта про помилування (ст. 85 КК України).

Ці види звільнення від покарання можна поділити на дві групи: звільнення безумовне та звільнення умовне.

Безумовне звільнення – це звільнення від порання, при якому перед особою не ставляться будь-які вимоги у зв'язку із її звільненням. До нього належать: заміна не відбутої частини покарання більш м'яким (ст. 82 КК України); звільнення від покарання за хворобою (ст. 84 КК України); звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого (ст. 84^1 КК України).

Умовне звільнення – це звільнення від покарання, при якому до особи пред'являються передбачені законом вимоги, які вона має виконати протягом певного іспитового строку, їх порушення тягне за собою скасування застосованого судом звільнення від покарання. До нього належать: звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України); звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83 КК України); умовно-дострокове звільнення від відбування покарання (ст. 81 КК України); умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби (ст. 811 КК України).

Залежно від того, правом чи обов'язком суду є звільнення особи від покарання, виділяють:

а) ***обов'язкові види звільнення від покарання*** – ті, при яких суд зобов'язаний звільнити особу від покарання. До них належать випадки, при яких у КК України імперативно вказується, що особа звільняється від покарання. Це має місце, наприклад, у разі закінчення строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України) або коли особа під час відбування покарання захворіла на психічну хворобу, що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) чи керувати ними (ч. 1 ст. 84 КК України);

б) ***факультативні види звільнення від покарання*** – ті, при яких суд має право, але не зобов'язаний звільнити особу від покарання. До них належать випадки, коли в КК вказується, що певна особа може бути звільнена від покарання. Це, наприклад, види звільнення від покарання, передбачені ч. 4 ст. 74, ст.ст. 75, 79 КК України та деякими іншими.

2. Умови та правові наслідки **звільнення від покарання з випробуванням** передбачені ст.ст. 75-78 КК України.

Звільнення від покарання з випробуванням можливе, якщо суд, враховуючи тяжкість КП, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання. Такий вид звільнення можливий при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років (ч. 1 ст. 75 КК України).

Звільнення від покарання з випробуванням не застосовується до осіб, засуджених за корупційне КП, КП, пов'язане з корупцією, КП, передбачене ст.ст. 403, 405, 407, 408, 429 КК України, вчинене в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, катування, передбачене ч. 1 ст. 127 КК України.

Обмеження щодо застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням не застосовуються, якщо суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних КП, КП, пов'язаних з корупцією.

Звільнення від відбування призначеного судом додаткового покарання за цією нормою закону не допускається.

Суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання винуватості, якщо сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням (ч. 2 ст. 75 КК України).

У кримінальних провадженнях щодо корупційних КП, КП, пов’язаних з корупцією, суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про визнання винуватості, якщо сторонами угоди узгоджено звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі на строк не більше восьми років або іншого більш м’якого покарання, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням.

У випадках, передбачених ч. 1, 2 ст. 75 КК України, суд ухвалює звільнити засудженого від відбування призначеного покарання, якщо він протягом визначеного іспитового строку не вчинить нового КП і виконає покладені на нього обов’язки. Тривалість іспитового строку та обов’язки, які покладаються на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, визначаються судом.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд покладає на засудженого такі обов’язки:

1) періодично з’являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації;

2) повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання.

На осіб, засуджених за злочини, пов’язані з домашнім насильством, суд може покласти інші обов’язки та заборони, передбачені ст. 91^1 України.

На осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, суд може додатково покласти такі обов’язки:

1) попросити публічно або в іншій формі пробачення у потерпілого;

2) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації;

3) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано відповідну посаду (роботу);

4) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою;

5) пройти курс лікування від розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров’я інших осіб;

6) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля (ст. 76 КК України).

На особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, суд покладає обов’язки необхідні і достатні для її виправлення з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставин, що пом’якшують або обтяжують покарання. Нагляд за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, здійснюється уповноваженим органом з питань пробації за місцем проживання, роботи або навчання засудженого, а щодо засуджених військовослужбовців – командирами військових частин.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути призначені додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, позбавлення державної нагороди України.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо корупційного КП, КП, пов’язаного з корупцією, може бути також призначене додаткове покарання у виді конфіскації майна за умови його узгодження сторонами угоди (ст. 77 КК України).

Іспитовий строк встановлюється судом тривалістю від одного до трьох років.

Після закінчення іспитового строку засуджений, який виконав покладені на нього обов’язки та не вчинив нового КП, звільняється судом від призначеного йому покарання. Якщо засуджений не виконує покладені на нього обов’язки або систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про його небажання стати на шлях виправлення, суд направляє засудженого для відбування призначеного покарання.

У разі вчинення засудженим протягом іспитового строку нового КП суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими в ст.ст. 71, 72 КК України (ст. 78 КК України).

3. Звільнення від покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років передбачено ст. 79 КК України. Воно має свої особливості порівняно із звільненням від відбування покарання з випробуванням.

Такий вид звільнення застосовується *лише до жінок у стані вагітності або до жінок, які мають дітей віком до семи років,* крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини, а також за корупційні КП, КП, пов'язані з корупцією.

Суд може звільнити вагітних жінок і жінок, які мають дітей у віці до семи років як від основного, так і від додаткового покарання з встановленням іспитового строку.

Іспитовий строк у цьому разі встановлюється **у межах строку, на який згідно із законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку**.

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, *суд може покласти на засуджену обов'язки, які передбачені ст. 76 КК України*.

Після закінчення іспитового строку суд, залежно від поведінки засудженої, ***звільняє її від покарання або направляє для відбування покарання, призначеного вироком***.

Суд за поданням контролюючого органу направляє засуджену для відбування покарання згідно з вироком суду, якщо звільнена від відбування покарання жінка відмовилася від дитини, передала її в дитячий будинок, зникла з місця проживання, ухиляється від виховання дитини, догляду за нею, не виконує покладених на неї судом обов'язків або систематично вчинює правопорушення, що потягли адміністративні стягнення і свідчать про її небажання стати на шлях виправлення.

Нагляд за засудженими здійснюється *уповноваженим органом з питань пробації.*

Якщо засуджена вчинила в період іспитового строку нове КП, суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими в ст.ст. 71, 72 КК України (ст. 79 КК України).

4. Давність виконання обвинувального вироку – це строк, перебіг якого починається з дня набрання чинності обвинувальним вироком і сплив якого виключає виконання призначеного за вироком покарання. Тобто особа звільняється від відбування покарання, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано в такі строки:

1) **два роки** – у разі засудження до покарання менш суворого, ніж обмеження волі;

2) **три роки** – у разі засудження до покарання у виді обмеження волі;

3) **п'ять років** – у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі за нетяжкий злочин, а також при засудженні до позбавлення волі на строк не більше п'яти років за тяжкий злочин;

4) **десять років** – у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років за тяжкий злочин, а також при засудженні до позбавлення волі на строк не більше десяти років за особливо тяжкий злочин;

5) **п'ятнадцять років** – у разі засудження до покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років за особливо тяжкий злочин (ч. 1 ст. 80 КК України).

Правила встановлені у ст. 80 КК України, стосуються як основного, так і додаткового покарання. Згідно з ч. 2 ст. 80 КК України, строки давності щодо додаткових покарань визначаються основним покаранням, призначеним за вироком суду.

Строки давності можуть ***зупинятися і перериватися***. Перебіг давності ***зупиняється***, якщо засуджений ухиляється від відбування покарання. У цих випадках перебіг давності **відновлюється з дня з'явлення засудженого для відбування покарання або з дня його затримання**. У цьому разі строки давності, передбачені п. 1-3 ч. 1 ст. 80 КК України, подвоюються. Перебіг давності ***переривається***, якщо до закінчення строків, зазначених у ч. 1 ст. 80 КК України, засуджений *вчинить новий злочин*. Обчислення давності у цьому випадку **починається з дня вчинення нового злочину**.

Питання про застосування давності до особи, *засудженої до довічного позбавлення волі*, вирішується судом. Якщо суд не визнає за можливе застосувати давність, довічне позбавлення волі заміняється позбавленням волі.

Давність НЕ застосовується у разі засудження за катування, передбачене ч. 3 ст. 127, КП проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачені ст.ст. 437-439, 442, 4421 КК України.

5. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання передбачено ст. 81 КК України. Умовно-дострокове звільнення від подальшого відбування покарання – це дострокове звільнення засудженої особи від призначеного їй покарання, якщо вона сумлінною поведінкою та ставленням до праці довела своє виправлення.

Застосування умовно-дострокового звільнення можливе тільки до осіб, яким призначено покарання у виді *виправних робіт, службових обмежень для військовослужбовців, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі, довічного позбавлення волі*.

Існує дві підстави застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання:

– виправлення засудженої особи;

– фактичне відбуття встановленої у законі частини строку призначеного покарання.

Таке звільнення можливе за умови, що звільнена від покарання особа протягом невідбутої частини покарання не вчинить нового КП. У разі вчинення такою особою нового КП, суд призначає їй покарання за правилами ст.ст. 71, 72 КК України.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване після фактичного відбуття засудженим:

1) ***не менше половини строку покарання***, призначеного судом за кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних КП або КП, пов’язаних з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також за необережний тяжкий злочин;

2) ***не менше двох третин строку покарання***, призначеного судом за корупційний нетяжкий злочин або КП, пов’язане з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисне КП і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисне КП, за яке вона засуджена до позбавлення волі;

3) ***не менше трьох чвертей строку покарання***, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, у разі заміни покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавленням волі на певний строк, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і знову вчинила умисне КП протягом невідбутої частини покарання.

Особа може бути умовно-достроково звільнена повністю або частково і від відбування додаткового покарання.

6. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби передбачено ст. 81^1 КК України. Під час проведення *мобілізації та/або дії воєнного стану* до осіб, які відбувають покарання у виді *обмеження волі або позбавлення волі на певний строк*, судом може бути застосовано умовно-дострокове звільнення для проходження ними військової служби за контрактом.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, передбачене цією статтею, **не застосовується до осіб**, засуджених за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, засуджених за вчинення умисного вбивства двох або більше осіб, або вчиненого з особливою жорстокістю, або поєднаного із зґвалтуванням або сексуальним насильством, або особливо тяжких корупційних КП чи засуджених за вчинення КП, передбачених ст.ст. 152-156^1, 258-258^6, ч. 4 ст. 286^1, ст. 348 КК України, а також до засуджених службових осіб, які згідно з пп. 1 п. 3 примітки до ст. 368 КК України займали особливо відповідальне становище.

У разі застосування судом умовно-дострокового звільнення, така особа ***звільняється умовно-достроково від відбування лише основного покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк***.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом може бути застосовано судом, якщо засуджений **виявив бажання** проходити військову службу за контрактом та **відповідає вимогам проходження військової служби за контрактом**, визначеним ст. 21^5 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу».

При ухваленні рішення про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом суд покладає на особу, звільнену від відбування покарання, **обов'язок невідкладно, але не пізніше 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням** про умовно-дострокове звільнення особи від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, **прибути у супроводі** Національної гвардії України **до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки для укладення контракту та проходження військової служби.**

У разі вчинення особою, до якої було застосовано таке звільнення, протягом невідбутої частини покарання нового КП суд призначає такій особі покарання за правилами, передбаченими в ст.ст. 71, 72 КК України.

7. Згідно зі ст. 82 КК України умовами **заміни невідбутої частини покарання більш м'яким** є:

1) засуджений повинен відбувати покарання у виді обмеження, позбавлення волі або покарання у виді довічного позбавлення волі;

2) засуджений став на шлях виправлення;

3) фактичне відбуття засудженим вказаної у законі частини строку призначеного покарання.

Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива після фактичного відбуття засудженим (ч. 4 ст. 82 КК України):

1) ***не менше третини строку покарання***, призначеного судом за кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних КП або КП, пов'язаних з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, а також за необережний тяжкий злочин;

2) ***не менше половини строку покарання***, призначеного судом за корупційний нетяжкий злочин або КП, пов'язане з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисне КП і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисне КП, за яке вона була засуджена до позбавлення волі;

3) ***не менше двох третин строку покарання***, призначеного судом за умисний особливо тяжкий злочин, а також покарання, призначеного особі, яка раніше звільнялася умовно-достроково і вчинила нове умисне КП протягом невідбутої частини покарання.

Більш м’яке покарання призначається в межах строків, установлених у Загальній частині КК України для даного виду покарання, *і не повинне перевищувати невідбутого строку покарання*, призначеного вироком.

Покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінено на покарання у виді позбавлення волі строком від п’ятнадцяти до двадцяти років, якщо засуджений відбув не менше п’ятнадцяти років призначеного судом покарання.

У разі заміни невідбутої частини основного покарання більш м’яким засудженого може бути звільнено також і *від додаткового покарання* у виді позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю

До осіб, яким покарання замінене більш м’яким, за правилами ст. 81 КК України може бути застосоване умовно-дострокове звільнення.

Якщо ж особа, відбуваючи більш м’яке покарання, вчинить нове КП, суд до покарання за знову вчинене КП приєднує невідбуту частину більш м’якого покарання за правилами, передбаченими в ст.ст. 71, 72 КК України.

8. Ст. 83 КК України передбачає **звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років**.

Підставами такого виду звільнення є:

– наявність вагітності жінки або народження дитини під час відбування покарання;

– засудження до обмеження волі або позбавлення волі, але не більше, ніж на п'ять років;

– недоцільність подальшого відбування покарання такими жінками у зв'язку з вагітністю або народженням дитини.

Суд може звільнити таку жінку від відбування покарання в межах строку, на який згідно з законом жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною трирічного віку.

У ч. 2 ст. 83 КК України вказані ***умови*** звільнення таких жінок:

1) засуджена має можливість самостійно забезпечити належні умови для виховання дитини;

2) якщо засуджена має сім'ю або родичів, то останні повинні дати згоду на спільне з нею проживання.

За поведінкою жінок, звільнених від відбування покарання у зв'язку з вагітністю або пологами, здійснюється *уповноваженим органом з питань пробації за місцем проживання*.

Після досягнення дитиною трирічного віку або в разі її смерті суд залежно від поведінки засудженої може: звільнити її від подальшого покарання; замінити його більш м'яким; направити засуджену для відбування покарання, призначеного за вироком. У цьому разі суд може повністю або частково зарахувати у строк відбування покарання час, протягом якого засуджена не відбувала покарання.

Суд може за поданням контролюючого органу направити засуджену для відбування покарання, призначеного за вироком, у таких випадках:

– якщо засуджена відмовляється від дитини, передала її у дитячий будинок;

– зникла з місця проживання або ухиляється від виховання дитини, догляду за нею;

– систематично вчинює правопорушення, що потягли за собою адміністративні стягнення і свідчать про небажання стати на шлях виправлення.

Якщо в період звільнення від відбування покарання засуджена вчинила нове КП, суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими в ст.ст. 71, 72 КК України.

9. Стаття 84 КК України передбачає три самостійні види **звільнення від покарання за хворобою**:

1) суд зобов'язаний звільнити від покарання особу, яка під час його відбування *захворіла на психічну хворобу*, *що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними*. До такої особи можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру відповідно до ст.ст. 92-95 КК України (ч. 1 ст. 84 КК України);

2) суд може звільнити від подальшого відбування покарання особу, яка після вчинення КП або постановлення вироку *захворіла на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання*. При вирішенні цього питання суд враховує тяжкість вчиненого злочину, характер захворювання, особу засудженого та інші обставини справи (ч. 2 ст. 84 КК України);

3) суд зобов'язаний звільнити від подальшого відбування покарання *військовослужбовців, засуджених до службового обмеження, арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні, в разі визнання їх непридатними до військової служби за станом здоров'я* (ч. 3 ст. 84 КК України).

Перші два види звільнення від покарання мають ***умовний характер***. Тому у разі одужання осіб, які зазначені у ч. 1, 2 ст. 84 КК України, *вони повинні бути направленні для відбування покарання*. При цьому час, протягом якого до осіб застосовувалися примусові заходи медичного характеру, зараховується в строк покарання за правилами, передбаченими в ч. 5 ст. 72 КК України, а один день позбавлення волі дорівнює одному дню застосування примусових заходів медичного характеру. Але якщо закінчилися строки давності, передбачені ст.ст. 49, 80 КК України, або є інші підстави, то такі особи звільняються від подальшого відбування покарання.

10. Звільнення від відбування покарання **у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого** передбачене ст. 84^1 КК України. Засуджений, стосовно якого під час відбування покарання у виді *виправних робіт, арешту, обмеження волі, тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі* уповноваженим органом **прийнято рішення** про його передачу для обміну як військовополоненого та який **надав письмову згоду** на проведення такого обміну, звільняється судом від відбування призначеного покарання.

Якщо *обмін такого засудженого не відбувся*, суд за клопотанням прокурора приймає рішення про направлення засудженого, звільненого від відбування покарання у зв'язку з його передачею для обміну як військовополоненого, *для подальшого відбування призначеного раніше покарання*.

У разі вчинення особою, яку було звільнено судом від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про її передачу для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся, протягом невідбутої частини покарання нового КП суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими в ст.ст. 71, 72 КК України.

11. Згідно зі ст. 85 КК України, на підставі закону про амністію або акта про помилування засуджений може бути повністю або частково звільнений від основного і додаткового покарань.

Амністія – це повне або часткове звільнення від відбування покарання особи, визнані винними у вчиненні КП обвинувальним вироком суду, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили, (ст. 86 КК України).

Виділяють три види амністії:

– *повну* – тобто повне звільнення зазначених у законі осіб від відбування призначеного судом покарання;

– *часткову* – тобто часткове звільнення зазначених у законі осіб від відбування призначеного судом покарання;

– *умовну* – застосовується у виключних випадках, з метою припинення суспільно-небезпечних групових проявів, і поширюється на діяння, вчинені до певної дати після оголошення амністії, за умови обов'язкового виконання до цієї дати вимог, передбачених у законі про амністію.

До особи, яка вчинила КП, може бути застосовано повне або часткове звільнення від відбування основного та додаткового покарання, *крім конфіскації майна*, в частині вироку, яка не була виконана на день набрання чинності законом про амністію. Дія закону про амністію поширюється на КП, вчинені до дня набрання ним чинності включно, і не поширюється на КП, що тривають або продовжуються, якщо вони закінчені, припинені або перервані після прийняття закону про амністію. Законом України «Про застосування амністії» визначено коло осіб, щодо яких не допускається застосування амністії.

Особи, визнані винними у вчиненні державної зради, диверсії, корупційних КП, КП, пов'язаних з корупцією, порушенні правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, вироки стосовно яких не набрали законної сили, ***НЕ можуть бути звільнені від відбування покарання***, а особи, вироки стосовно яких набрали законної сили, – *не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання*. Зазначені особи можуть бути звільнені від відбування покарання після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 КК України.

Закони про амністію, за винятком законів про умовну амністію, Верховна Рада України може приймати **не частіше одного разу протягом календарного року.**

Помилування – це акт глави держави стосовно індивідуально визначеної особи.

Порядок здійснення помилування встановлено Указам Президента України, яким затверджено «Положення про порядок здійснення помилування» № 223/2015 від 21.04.2015 року.

Згідно з цим положенням помилування засуджених здійснюється у вигляді:

– *заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк* (не менше двадцяти п’яти років);

– *повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання*.

Особи, засуджені за вчинення корупційних КП, КП, пов’язаних з корупцією, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, ***можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування*** *після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 КК України*.